

1. Doseljenici

“Ono što jesmo, Božji je dar nama;
ono što ćemo postati, naš je dar Bogu.”
– izvor nepoznat

Moji preci su se naselili u Keniji igrom slučaja.

Početkom dvadesetog stoljeća moj praujak Will živio je prilično lagodnim životom u provinciji Eastern Cape u Južnoj Africi. Majka moje prabake je bila Willova sestra. Njegova je obitelj odselila iz seoskog predjela Škotske u Afriku sredinom 1820-ih godina. Will je bio izvanredno sposoban i snalažljiv čovjek. Naporno je radio u teškim uvjetima. Bavio se poljoprivredom, brinuo za obitelj i pomagao ljudima u svojoj okolini da prežive posljedice Burskih ratova. Bio je pričljiv i karizmatičan, imao je iskru u očima, volio je loviti, a s vremena na vrijeme si je znao priuštiti i kartu za putovanje do Kenije na jednom od ranih parobroda kako bi zadovoljio svoju čežnju za tom zemljom i životinjama. Uz obilje divljih životinja i velike travnate ravnice koje predstavljaju skladište samog života, Kenija je bila mjesto

kojem je njegovo srce težilo i gdje bi svaki put doživio duboku unutaraju preobrazbu.

Will je tijekom jedne od tih lovačkih ekspedicija u proljeće 1907. godine upoznao Sir Charlesa Eliota, guvernera nove britanske kolonije Kenije. Ta dva čovjeka bila su si međusobno zanimljiva: Will je bio istinski pionir i pravi poduzetnik, a Eliot istinski političar, čovjek koji je drugim ljudima nudio prilike za pothvate. Dok su jednog jutra bili u prirodi, Eliot je mojem praujaku ponudio jednu zanimljivu mogućnost: kada bi doveo dvadeset obitelji u Keniju, vlada bi im dodijelila besplatnu zemlju na koju bi se mogli naseliti. Eliot je toga tjedna dobio naredbu iz Engleske da ubrza razvoj kolonije, da izgradi željezničku prugu dalje od Nairobija i da dovede bijele doseljenike kako bi se povećala trgovina i prihodi željezničke kompanije. Britanska vlada je do tada već bila uložila pet milijuna funti te je željela vidjeti povrat tog ulaganja, što prije to bolje.

Razlog uplitanja Britanije u Istočnu Afriku nije bila sama Kenija već Uganda i izvor Nila. Britanska vlada je željela spriječiti Nijemce i Francuze da ugroze pristup Sueskom kanalu koji je bio britanski trgovački put prema Indiji, dragulju britanske imperijalne krune. Izgradnja željeznice bila je golemi pothvat. Radi ostvarenja toga pothvata iz britanske su Indije dovedene tisuće radnika, uglavnom Sikha. Željeznička pruga se kretala raznim kenijskim područjima, iz lučkoga grada Mombase nego-stoljubivim i gustim šikarama sve do otvorenih ravnica koje su nekoć bile najbolji pašnjaci domorodačkog naroda Masai. Krajem prvog desetljeća dvadesetog stoljeća pripadnike tog nekoć dominantnog plemena pokosila je epidemija boginja.

Praujak Will se toliko oduševio kenijskom prirodom i idejom da će živjeti u toj zapanjujućoj zemlji da je prekinuo svoj izlet kako bi se vratio kući gdje je namjeravao pronaći obitelji koje su Eliotu bile potrebne. Nije trebao dugo tražiti jer je ova grana moje loze imala brojne velike obitelji. On je imao tri žene s kojima je imao sedamnaestero djece, a ta djeca su i sama napravila još mnogobrojnu djecu. Budući da ga je uzbudila pomisao na

ovu priliku, uspio je nagovoriti bliske članove svoje obitelji da pristanu. Zatim se obratio svojoj sestri Aggett, mojoj prabaki. Ona, njezin suprug i njihovo osmero djece bili su savršena meta. Aggettinom suprugu stvari nisu išle najbolje. Budući da je bio sklon alkoholu i kockanju te je bio bliski prijatelj s direktorom lokalne banke koji mu je odobrio veliko prekoračenje na računu, bio je do grla u dugovima. Morao je prodati vrijedno obiteljsko imanje i uspješnu farmu u Eastern Capeu te je osjećao krivnju zbog posljedica svoje ovisnosti. Iako je imao gotovo šezdeset godina, želio je popraviti svoj narušeni ugled i početi novi život. Will mu je ponudio tu slamku spasa, a on ju je uz veliku zahvalnost prihvatio.

Aggettina najstarija kći Ellen Margaret postala je udovica nedugo nakon što je stupila u brak. Budući da je ostala sama sa svoja dva sina, Stanleyjem i Bryanom, vratila se svojim roditeljima kako bi živjela s njima. Ellen je bila snažna žena, poznata po svojoj hrabrosti i snalazljivosti. Bila je spremna i za pustolovinu. Odluka da će Aggettina obitelj odseliti u Keniju, posredno je utjecala i na mene: Ellen je bila moja baka, a njezin tada sedmogodišnji sin je kasnije postao moj otac.

Will je pričao čarobne priče, a svojim zlatnim riječima prenio je dojam o veličanstvenosti Kenije i oživio slike o toj zemlji, njezinom narodu i prirodi. Jednostavno rečeno, on je Keniju smatrao još jednim Rajskim vrtom. Mogućnost života u Keniji za njega je bila poput pozivnice u raj. U samo nekoliko mjeseci je pomoću svoje moći uvjeravanja nagovorio dvadeset obitelji da napuste Eastern Cape, krenu u nepoznatu unutrašnjost Istočne Afrike i počnu novi život. Ti ljudi su bili potomci pionira. Dobro su podnosili životne nevolje, imali su pustolovni duh i voljeli su Afriku. Sposobnost za selidbu, preživljavanje i započinjanje novih života bila im je upisana u genima. Odrasli su slušajući epske priče svojih roditelja o selidbi na nova područja te su nagonski osjećali želju da i sami dožive pustolovinu. Voljela bih da sam mogla slušati što je Will u ono vrijeme govorio na legendarnim sastancima tijekom kojih je s obiteljima planirao preseljenje. U

ovo vrijeme laganih putovanja kada možemo otići na gotovo bilo koje mjesto na svijetu ne možemo niti zamisliti koliko je za njihovo putovanje bilo potrebno planiranja. Iako je Mombasa kao prva postaja na tom putovanju već od davnina bila poznata luka i iako je željeznica već došla do Nairobija, putnici su se u svakom pogledu morali oslanjati na sebe. Putem im ništa nije bilo od pomoći – nikakve ceste, nikakvi dućani, nikakvi liječnici, zubari ili kemičari. Morali su posve sami održavati na životu sebe, svoju djecu i svoje životinje.

Sa sobom su morali nositi i mnogo stvari. Nakon dolaska na željeno mjesto bila im je potrebna rasplodna stoka, oruđe, sjeme, namještaj i, najvažnije od svega, oružje i strjeljivo da bi zaštitili sebe i svoje vlasništvo. Žene su mogle ponijeti samo osnovne životne potrepštine, odnosno lonce, pokrivače, posteljinu, donje rublje, lijekove, odjeću i sredstva za osobnu njegu. Ostavština njihovih predaka doseljenika bila im je nevjerojatno dragocjena. To su bile mnogobrojne bilješke pisane rukom s praktičnim uputama koje su olakšavale samodostatnost – kako se radi sapun i svijeće, kako se sprema zimnica, kako se radi odjeća, kako se školuju djeca kod kuće, kako se koriste ljekovite biljke, bobičasto voće i divlje biljke za sprječavanje i liječenje bolesti i kako se osoba može nositi s emocionalnim teškoćama i neizbježnim promjenama raspoloženja. Žene su u ono vrijeme bile sjajne kuharice, vješte krojačice i naviknute na opasnosti doseljeničkog načina života. Ipak, za ove obitelji je teško putovanje i surova stvarnost novog životnog početka predstavljala novi izazov.

Na kraju je došao i taj dan kada su pripreme bile gotove. Nije bilo povratka. U luci u Port Elizabethu, na istočnoj obali Južne Afrike, njemački brod *Adolf Woermann* je čekao na ukrcaj obitelji i sve njihove imovine. A kakva je to tek imovina bila! Taj veliki brod je sigurno izgledao i zvučao poput Noine arke. Na um mi pada živa slika moje bake i njezine male djece kako stoje na palubi okruženi životinjama raznih veličina: volovima, konjima, kravama, ovcama, kozama, kokošima, patkama, guskama, puricama i svakojakim kućnim ljubimcima. Tu su bila i ogromna

kola, razni poljoprivredni alati, dragocjeni stari namještaj, kutije s knjigama, bocama, teglama te šivaći strojevi. Tada nitko nije putovao s malo prtljage!

Moja djeca i unuci su danas toliko vezani za ovu zemlju da mi je divno zamišljati osjećaje koji su vladali na brodu kada se on polagano otisnuo prema moru. Sve osobe na brodu su sa suzama u očima mahale zbogom svojim voljenima na obali. Nitko od njih nije znao kakva ih budućnost očekuje u novoj zemlji i svi su sigurno bili svjesni da ih sljedećih godina očekuju velike opasnosti. Također su znali da će za starije članove obitelji ovo razdvajanje vjerojatno biti konačno i da se vjerojatno više neće vratiti u svoju domovinu. Bila im je potrebna velika hrabrost, osobito ženama, kako bi zajedno sa svojom djecom krenuli u nepoznato.

Adolf Woermann je jedrio dva dugačka mjeseca. Putovanje je imalo svojih teškoća – skućeni životni prostor, bolesti ljudi te neizbježne smrti domaćih životinja. No, dolazak u slikovitu luku u Mombasi tijekom veličanstvenog tropskog izlaska sunca vjerojatno je bilo poput dolaska u obećanu zemlju. Dok su odrasli nosili teret s broda na pristanište, djeca su uzbuđeno trčala uokolo usprkos velike vlage i vrućine. Mombasa je bilo živo i bućno mjesto, puno šarene robe arapskih i indijskih trgovaca, mirisa začina, parfema i egzotične hrane. Na ulicama su bili redovi procvalih stabala plumerije i kokosovih palmi. Dok je sunce zalazilo, doseljenici su imali vremena da se odmore i uživaju u jelu u starom dijelu grada.

Prije nastavka putovanja u unutrašnjost svu stoku su morali omotati zaštitnom jutenom tkaninom na kojoj su bile samo male rupe za oči i nos. Naime, putovanje ih je vodilo zloglasnim pustinjским područjem na kojem su harale ce-ce muhe. To negostoljubivo područje su zvali pustinja Taru. Škotski istraživač Joseph Thomson ju je 1870-ih godina opisao kao “čudnu i sablasnu... jezivu i punu tuge, kao da ovdje prebiva sva smrt i pustoš”.

Samo jedan ugriz zaražene muhe mogao je imati katastrofalne posljedice. Stoka je njome mogla dobiti bolest tripanosomijazu za koju još nije otkriven lijek. Nekoliko godina ranije većina stoke koja je prenosila materijale za izgradnju željeznice je uginula na taj način i iz toga su izvučene neke pouke. Obiteljima je vjerojatno trebalo nekoliko dana da izrežu tkaninu, omotaju je oko svake životinje i dobro je učvrste. To je bio nezavidan posao.

Nakon što je stoka bila spremna i vagon pun mnoštva drugih stvari, počela je sljedeća etapa putovanja. Međutim, čak i za pokretanje vlaka bile su potrebne složene pripreme. U tim ranim danima lokomotiva na parni pogon bile su potrebne dovoljne količine drveta i vode. U Mombasi nije bilo vodovoda pa su vodu morali izvaditi iz dva bunara duboka dvadeset metara ili ispumpati iz rijeke udaljene šest kilometara. Pokretanje vlaka je bio veliki događaj. Dok sam kao dijete zajedno sa svojim bratom i sestrama slušala priče mog oca o tome kako je naša obitelj došla živjeti u Keniju, osobito sam voljela ono što smo zvali pričom o putovanju. Još i danas znam zatvoriti oči, zamisliti sebe u tom vlaku i osjetiti uzbuđenje i neizvjesnost tijekom polaska iz Mombase. Neke od majki u vlaku su sigurno bile malo nervozne: pruga je bila tek nedavno sagrađena i iako je putovanje do Nairobija trebalo biti dvostruko kraće nego prije dolaska pruge, one su nesumnjivo brinule zbog prelaska preko klimavih drvenih mostova koji su vodili preko dubokih gudura. Svi odrasli putnici su znali za jezivu smrt oko pedeset indijskih i afričkih radnika iz 1898. godine dok su gradili most na rijeci Tsavo. Nakon te nesreće su lavovi na tom području postali poznati kao "ljudožderi iz Tsavo", što je nesumnjivo prestrašilo plašljivije članove obitelji.

Iako se moje iskustvo života u Keniji u mnogočemu razlikuje od iskustva mojih predaka, još se i danas budim i promatram isto ono veličanstveno svitanje koje su oni vidjeli onog prvog jutra na vlaku. Nebo je bilo prošarano različitim nijansama grimizne, ružičaste i zlatne boje. Iako je vjetar nosio crvenu puštinjsku prašinu, svojim očima su opčinjeno promatrali golemu

ravnicu Athi. S prozora su mogli vidjeti bogatstvo prirode – krda gnuova, zebri, antilopa, gazela, žirafa, bivola, pa čak i nosoroga. Djeca su bila uzbuđena zbog promjene krajolika, a na putovanju su vidjela prizore koje nisu vidjela nikada prije. Zbog čopora lavova blizu pruge strojovođa je zaustavio vlak kako bi omogućio putnicima duže promatranje. Lavovi su se lijepo odmarali ispod osamljenog drveta na ravnici. Praujak Will i ostali većinu su vremena provodili na posebnom postolju na lokomotivi kako bi mogli jasnije vidjeti krda životinja. Budući da je bio strastveni lovac, praujak Will je u nekoliko navrata zaustavio vlak kako bi se dao u pravi lov kada bi blizu pruge uočio životinju koju je smatrao osobito dobrim trofejom. Vlak je čekao na povratak lovaca, a ostalim putnicima zastoj nije smetao jer su uživali u tom događaju kao promatrači.

Kako su moji preci samo olako pucali u životinje. Mi koji sada živimo u druga vremena, koji smo svjesni smanjenja broja divljih životinja i koji smo sretni kada uopće uočimo takva stvorenja u divljini, ponašanje naših predaka smatramo šokantnim i teško razumljivim. Međutim, u ono vrijeme karte Kenije su bile gotovo prazne, a iza svakog novog obzora je dolazio novi s bezbrojnim nedirnutim ravnicama, suncem obasjanom zlatnom travom, malim šumama, zelenim dolinama i kristalno čistom vodom. A posvuda je bilo divljih životinja u tako nevjerojatnom obilju da ljudi koji nikada nisu svjedočili tome ne mogu niti zamisliti te prizore. U ono vrijeme nitko nije mislio da bi pucanje u bilo kojem opsegu moglo dovesti do smanjenja broja divljih životinja, a kamoli njihovog istrjebljenja.

Kada je vlak stigao u Nairobi, putnici su se morali iskrcati, ispuniti papirologiju i obaviti konačne pripreme prije velikoga putovanja u unutrašnjost. Nairobi je prvobitno bio pastirsko područje na kojem je živio narod Masai. Kao grad je osnovan 1899. godine kao opskrba postaja za željeznicu iz Ugande. Nekoliko godina kasnije je postao prijestolnica protektorata britanske Istočne Afrike. Godine 1907. je Nairobi bio u postupku obnove nakon što je njegovo stanovništvo nedavno poharala kuga. Kada

je moja obitelj stigla, to je još uvijek bila samo hrpa straćara, koliba i indijskih kuća poredanih kraj jedne staze za kočije koju su zvali Državna cesta. Većina nastambi je bila izgrađena na stupovima jer su bile građene na močvarnom tlu. Posvuda je bilo prašine. Ona je prekrivala svaku vidljivu površinu i drvo. Međutim, to mjesto je bilo puno života i aktivnosti, indijskih radnika koji su radili na izgradnji željeznice, uličnih prodavača, kočija i volovskih zaprega. Obitelj je bila opčinjena tim prizorom. Starije osobe iz obitelji prenoćile su u jedinom tamošnjem hotelu koji se zvao Norfolk. On je bio smješten kraj močvare gdje su golema krda divljih životinja dolazila s ravnica da bi pila vodu. To je bilo savršeno mjesto za praujaka Willa koji nikada nije propuštao dobru priliku. Stoga je već prve noći ostavio svoje piće na verandi hotela Norfolk i krenuo po lijepu trofejnu životinju koju je uočio kraj močvare. Sljedeće noći čak nije niti morao ostaviti piće već je uspio ustrijeliti životinju sa same verande.

Uskoro, nakon što su volovske zaprege bile natovarene, obitelj je bila spremna za putovanje u unutrašnjost. Svi su bili odjeveni u platnenu odjeću, a na glavama su nosili kacige protiv sunca. Svi su osjećali nervozu. Iako je dodjela pet tisuća hektara ne-taknute zemlje bila lijepi znak pažnje državne uprave, pomisao na položaj tog novog imanja u Naroku, u samom središtu zemlje Masajja, uzrokovao je nelagodu kod većine članova obitelji. Ipak, nisu imali pravog razloga za brigu. Iako su Masajji stekli ugled kao neustrašivo pleme u oko šest stotina godina koliko su prebivali u Istočnoj Africi, njihov ih je plemenski vrač, poglavica Mbatian, savjetovao da ne pružaju otpor dolasku blijedih ljudi na svoju zemlju, kao niti dolasku “željezne zmije” koja se prikazala jednoj djevojčici u snu. Najveća opasnost obitelji u novoj zemlji zapravo je bila sama divljina.

Putovanje je trajalo nekoliko mjeseci. Nije bilo cesta, samo staza koje su nastale prolaskom zaprega kroz guste šikare. Muhe koje su pratile krda životinja na paši bile su posvuda te su napadale lica članova obitelji. Usprkos teške i zagušljive zaštitne odjeće, gusta prašina je ulazila u oči, grla i pluća zbog čega su

svi patili od kašlja, osobito djeca. Dok su prolazili područjima na kojima su živjela lokalna plemena koja se vjerojatno nikada nisu niti susrela s bijelim čovjekom, plemenske žene su često vikale upomoć kada bi uočile karavanu, a plemenski muškarci su potom dolazili s toljagama, lukovima i strijelama i kopljima. Ponekad su na zaprege bacali koplja, ali praujak Will je hrabro prilazio lokalnim stanovnicima i pokušavao ih smiriti svojim gestama. Grabežljive životinje bile su stalna prijetnja, ali u većini slučajeva im je obilje drugih divljih životinja uspijevalo odvratiti pozornost. Karavana se spuštala u Veliku rasjednu dolinu po stazi koju su utabali raniji pioniri. Staza je vodila kroz gustu šumu na padinama do strmog rasjeda, a onda do ravne savane na dnu doline. Tamo su ugasli i osamljeni vulkani Longonot i Suswa stajali nad nizom jezera pitke vode. Zapadni zid Rasjedne doline, strmina Mau, bila je zatrašujuća prepreka za članove obitelji koji su se morali penjati po njoj kako bi došli do svog odredišta.

No, bilo je i trenutaka veličanstvene ljepote. Dok su putnici prolazili kroz hladne i sjenovite šume, ali i zelene udoline obasjane suncem, razmišljali su o bogatoj raznolikosti te zemlje. Za amatere botaničare na svakom su koraku bile nove biljke i cvijeće kojem su se mogli diviti: orhideje, gladiole, hibiskusi te ogromna lobelija koja je mogla narasti i do sedam metara u visinu. Strastveni ornitolozi mogli su pronaći raznolike ptice: velika jata od pedeset ili više nojeva, sjajne plavo-crne čvorke ili čvorke duginih boja te medosase jarkih boja. Bilo je snažnih mirisa iz udaljenih sela, smrada stoke i pečenog mesa, raznobojnih tkanina i ogrlica od perli, zbunjujućeg žamora i glasanja magaraca iz udaljenih sela. Pripadnici plemena Masai nosili su jarko crvene ogrtače. Kosu su bojali crvenom glinom i nosili pletenice. Tijela su također bojali crvenom bojom. Na svojim nogama, rukama i produženim ušnim resicama nosili su lijepi nakit od perli. Njihova sjajna koplja i bodeži bili su uzbuđujući prizor za djecu.

Moj otac se dobro sjećao toga putovanja. Uvijek sam ga neumorno slušala dok je pričao o krdima raznih životinja koja su se micala pred karavanom i skupljala se u cjelinu iza nje zbog čega

su se činila poput neprobojne zavjese divljih bića. Grmljavina koju su stvarala kopita i glasanje životinja predstavljalo je bilo ove nove zemlje. On je nastojao oponašati neprekidno gugutanje golubova, a duboka rika lavova od koje se ledila krv u žilama uvijek je u njemu izazivala uzbuđenje. Meso za ručak je uvijek bilo lako nabaviti. Lovovi na lavove bili su gotovo svakodnevna pojava, kao i cjelonoćna bdjenja kako bi se dragocjena stoka zaštitila od lavova, hijena i leoparda. Sva djeca su uživala gledajući Willa dok se na otvorenoj ravnici na svom konju utrkiavao sa žirafama i elandima.

To su bila sretna sjećanja za mog oca koji je u ono vrijeme bio bezbrižno dijete. Odrasli su pak na putovanju svakodnevno bili suočeni s teškoćama i dvojbama, često iz sata u sat. Putovanje kroz guste šume na strminu Mau prema Naroku išlo je jako sporo budući da su morali mačetama raditi prolaz za zaprege kroz gotovo neprohodnu vegetaciju gdje su postojale samo uske staze koje su napravili slonovi. Svake večeri prije brzog spuštanja mračne noći žene su podizale šatore, a muškarci su radili obore kako bi zaštitili svoju stoku. Čak i kada su napokon stigli do Naroka, morali su prijeći Uaso Nyiro – danas puki potok, ali u ono vrijeme duboku, široku i brzu rijeku. Prijeći su mogli jedino tako da natjeraju životinje da plivaju i da vuku zaprege koje su trebale plutati. To je bila logistička noćna mora. Ipak, bili su odlučni i sposobni, a nakon napornoga putovanja koje je trajalo duga četiri mjeseca obitelji su stigle do svog odredišta. Obitelj praujaka Willa se zaustavila kraj jezera Elmenteita, a Aggettina obitelj je imala mnogo teži zadatak jer su morali doći do Naroka. Grad Narok je u ono vrijeme tek bio osnovan. Narok je bio mali upravni i trgovački centar, ali njihova nova zemlja nalazila se još dalje, iza rijeke.

Naravno, kada su stigli, sve je bilo prazno. To je teško i zamisliti – putujete mjesecima u gotovo nemogućim uvjetima, napuštate vaš stari život, a onda dolazite na odredište gdje nema ničeg osim divljine. Često se pitam kako su uopće znali da su stigli na pravo mjesto. Nakon što su tamo podigli slamnate ko-

libe i čvrste obore za stoku, muškarci su počeli mučan zadatak krčenja zemlje. Prošlo je dugo vremena prije nego što su stvorili trajnije nastambe i uveli kućni red. Nadalje, položaj njihovih novih imanja je bio takav da su članovi Aggettine obitelji bili raštrkani te si nisu mogli međusobno pomoći onoliko koliko su željeli. Za mog pradjeda je to bilo nevjerojatno teško razdoblje. Sa svojih pedeset i devet godina nije bio u najboljem fizičkom stanju za takav rad. Ako su se nadali pomoći plemena Masai, ona svakako nije stigla jer su prema njihovim običajima i kulturi muškarci sav ručni rad nametali ženama, dok su oni čuvali stoku. Međutim, nisu bili neprijateljski raspoloženi. S udaljenosti su znatiželjno i mirno promatrali navike pridošlica. Najviše ih se dojmila hrabrost i izdržljivost mog pradjeda, što su bile osobine koje su i sami cijenili.

Danas osjećamo nezadovoljstvo ako nam je dućan udaljen više od pola sata vožnje automobilom, a kada ja idem u kupovinu, uvijek se prisjetim svoje prabake Aggett kojoj svakako nije bilo lako. Njoj najbliži dućani nalazili su se u Kijabeu koji je bio udaljen šest dana vožnje kolima. Stoga, u trenucima kada nije pazila na životinje i branila ih od niza pernatih i krznenih grabežljivaca koji su uhodili sve što se kretalo, oslanjala se na stare obiteljske priručnike. Pravila je vlastiti sapun od domaćeg maslaca, nojevih jaja koje je skupljala na ravninama i kaustične sode koju je ponijela od kuće. Vlastite svijeće pravila je tako da je topila mast gnuova i izlijevala je u uski valjak, a losione i napitke od divljih biljaka pomiješanih s pčelinjim voskom. Meso je solila i sušila na suncu, a divlje bobice nabrane u šikari stavljala je u teglice i konzervirala. Neumorno je radila iako je i ona imala gotovo šezdeset godina.

Članovi moje obitelji su sav svoj fizički i psihološki napor uložili u stvaranje uspješnog novog života. George, jedan od Aggettinih sinova, je proveo mnogo vremena s članovima plemena Masai. Uskoro je naučio njihov jezik i upoznao se s njihovim načinom života. Žene lokalnog plemena Masai bile su opčinjene dugačkom gustom kosom moje prabake, a ona je postala

naširoko poznata kao iscjeliteljica. Toliko su joj vjerovali da je liječila čak i bolesne i ranjene članove plemena Masai. Mnogi od njih su imali ubodne rane od koplja ili su preživjeli napad lava. Drugi su imali očne i kožne infekcije. Tajna njezinih lijekova je ležala u spoju parafina i snijeti s osušene kravlje balege kao i u biljnim preparatima čiji su se recepti čuvali naraštajima.

Nakon što se ritam života malo usporio, članovi obitelji su na trenutke znali osjetiti iznimno zadovoljstvo zbog činjenice da su preživjeli i da su postigli samodostatnost. Stalni melem na dušu bilo im je njihovo veličanstveno okruženje: široki otvoreni prostori, čarobno kristalno plavo nebo, obilje divljih životinja. No, svakodnevni život u afričkoj divljini je bio mukotrpan i surov. Afrika je za rane doseljenike bila zagonetka pa su se ratarstvom bavili metodom pokušaja i pogriješke. Iako je tlo izgledalo plodno, često je u njemu manjkalo neophodnih vitamina za rast usjeva; nadmorska visina i kratka dnevna razdoblja na ekvatoru utjecala su na njihov rast; kiše su značile ili gozbu ili glad jer ih je uvijek bilo ili previše ili premalo, a olujno nevrijeme je često znalo sve srazniti sa zemljom. Stoka je obolijevala od nepoznatih bolesti, a divlje životinje su predstavljale prirodnu prijetnju. Uza sve to tu su još bili i rojevi skakavaca i gusjenica koji su dolazili na usjeve u nevjerovatnom broju i koji su mogli pojesti baš sve zelenilo s biljaka.

Sve je to bilo teško za mojeg starog pradjeda. Jednoga kobnog jutra je, kao i obično, otišao jahati na svojoj najdražoj kobili Princezi uz koju je vodio i svoju drugu kobilu Daisy kojoj je bila potrebna vježba. Princezu je privezao u sjeni velikih stabala koja su rasla uz obalu rijeke Uaso Nyiro. Daisy nije privezao jer je znao da ona neće odlutati daleko od svoje prijateljice. Potom je pješke otišao do svoga kanala za navodnjavanje koji je bio prilično udaljen od rijeke. Kopao ga je već neko vrijeme u pokušaju da dovede vodu iz rijeke do polja s povrćem koje je uzgajao. Tog dana se do rijeke vratio u sumrak, posve iscrpljen. Na svoj užas je vidio da njegovu dragocjenu Princezu jede ogromni lav s crnom grivom. Lav je u prijetećem stavu čučao nad svojim plijenom,

dok je Daisy nervozno kružila oko lava na opasno maloj udaljenosti. Tog dana je pradjed zapostavio svoje zlatno pravilo koje je glasilo da uvijek sa sobom nosi svoj pištolj. Stoga mu nije ostalo ništa drugo osim da pokuša uhvatiti svog preživjelog konja.

Lav je u međuvremenu postajao sve ljuci. Čučao je na svojim bedrima, rikao, režao i prijeteći mahao repom. Svojim očima je pratio svaki pradjedov pokret. Kada je moj pradjed naveo Daisy da stane mirno na samo trenutak kako bi je on napokon mogao uzjahati, kao da je vrijeme stalo. Napokon je osjetio da nešto mora učiniti sada ili nikada te je posljednjim golemim naporom potrčao prema njoj i nekako se – nikada kasnije nije mogao objasniti kako – popeo na njezina leđa i petama je snažno udario u bedra. U tom trenutku lav je krenuo u napad uz riku od koje se pradjedu sledila krv u žilama. Daisy je poskočila i jedva uspjela umaknuti oštrim lavljim kandžama.

Te noći se kući vratio jedan vrlo potresen, umoran i slomljen starac. Osim što je i sam proživio muku, jako je volio Princezu kao čovjek koji se posve oslanjao na svoga konja. Na odanoj Princezi je prešao mnogo stotina kilometara i u Južnoj Africi i u Keniji. Između njih je nastala ona gotovo telepatska veza – snažna empatija koju gotovo nije moguće opisati riječima. Po prvi put je priznao poraz i činjenicu da se više ne može boriti u tako nemogućim uvjetima. Također pretpostavljam da je poželio da nikada nije napustio Južnu Afriku. Te noći on i prabaka Aggett nisu uopće spavali, već su razgovarali o svom teškom položaju. Do sljedećeg jutra su donijeli odluku. Tamo gdje su bili nisu imali šanse za uspjeh: morali su se preseliti. Sljedećeg dana pradjed je na Daisy odjahao do Nairobija da bi dobio savjet od kolonijalnih vlasti.

Ustvari, nadležni su već shvatili da moraju preseliti izolirane i ranjive bijele doseljenike iz zemlje Masaija na neko drugo mjesto. Već su u toku bili razgovori sa starješinama i poglavcima naroda Masai da se njihovi pripadnici iz čitave Kenije dosele u područje oko Naroka kako bi živjeli na jednom mjestu, daleko od svojih neprijatelja, naroda Kikuyu. Kada je pradjed stigao u

Nairobi, odluka je već bila donesena da će se on i njegova obitelj preseliti iz zemlje Masaija. Stoga su im ponudili alternativno imanje na visoravni Laikipia. To je bio bogati kraj s mnoštvom divljih životinja koje se moglo usporediti s beskonačnim krdima na ravnici Athi i zemlji Masaija oko Naroka.

I tako su članovi obitelji ponovno natovarili svoje zaprege i počeli selidbu. Zajedno s ostacima svoje stoke uz tešku su se muku vraćali istim putem kojim su došli. Istodobno su se pripadnici naroda Masai koji su živjeli na visoravni Laikipia spustili u udolinu. Tu je bilo nekoliko tisuća ratnika pod punom ratnom spremom zajedno sa 100 tisuća grla stoke, pola milijuna ovaca i stotina natovarenih magaraca. Žene, djeca i starije osobe hodali su sporo uz magarce koji su nosili njihovu skromnu imovinu. Još jedna četa ratnika je hodala na kraju kolone. Čitavu tu selidbu je nadgledala i postrojba britanskih vojnika. To je bila mjera sigurnosti u slučaju da ratnici putem naprave diverziju. To je vjerojatno bio nezaboravan prizor, taj egzodus naroda Masai iz Laikipije natrag u Narok. On se poklopio sa selidbom Aggettine obitelji u Laikipiju.

Pripadnici mlađeg naraštaja bili su uzbuđeni selidbom na nova imanja. Međutim, mog su pradjeda i prabaku fizički i emocionalno izmorili događaji od prethodnih nekoliko godina pa su se nastanili na malom imanju desetak kilometara od grada Naivashe, koji se nalazio kraj jezera. Tamo su napravili dom koji je postao toplo i gostoljubivo okupljalište ostalih članova klana. Na tom mjestu su nestašna djeca mogla slobodno lutati velikim prostranstvima na rubu slatkovodnog jezera u Velikoj rasjednoj dolini.

U međuvremenu je moj otac Bryan brzo odrastao u Nairobiju. Njegov se život ponešto promijenio nakon dolaska dva mlađa polubrata, Freda i Harryja. Njegova majka Ellen je ostala udovica kada je Bryan bio malo dijete pa se udala za Ernesta Nyea Charta. U Nairobiju je otvorila prvi restoran pržene hrane u hotelu Grand. Potom je zajedno s Ernestom preuzela i upravu samoga hotela nakon što su zajedno stekli ugled kao

uspješni poduzetnici. Usprkos svim početnim teškoćama, ujaci i ujne mog oca su također postali ugledni i uspješni u svojoj novoj domovini. Osnovali su lovačka društva, udruge stočara, farme, hotele i poduzeća za prijevoz i trgovinu. Bryan je često posjećivao svoju proširenu obitelj, svoje ujne, ujake i brojne bratiće i sestrične. Svaki put je nailazio na toplu dobrodošlicu i divnu gostoljubivost zato jer je bio omiljeni član obitelji.

Moj otac je bio jedan od dva prva muška kandidata koji su položili završni školski ispit sveučilišta Cambridge. Njegove akademske sposobnosti vjerojatno su mu spasile život tijekom Prvog svjetskog rata jer su ga poslali u ured, a ne na bojište. Ipak, kao i u slučaju tisuća drugih ljudi, obolio je od španjolske gripe pa su ga poslali kući. Prabaka Aggett ga je njegovala dok nije posve ozdravio. Kada je ponovno ojačao, jedan od njegovih ujaka mu je ponudio posao. Ujak Boyce je bio doseljenik s poduzetničkim duhom. Vodio je više poslova: trgovinu kožom, tvrtke za davanje usluga safarija, dućan blizu Naroka i nekoliko farmi. Moj otac je sjajno obavljao sve praktične poslove te je bio od velike pomoći mom ujaku i njegovoj tvrtki za davanje usluga safarija. U ono vrijeme su safariji trajali po pet ili šest tjedana. Bryan je mušterijama znao ponuditi raznovrsni i nezaboravni provod u prirodi.

Moja baka Ellen je željela da njezin drugorođeni sin bude uspješan. Nije htjela da on "trati svoje vrijeme s lavovima" pa ga je nagovorila na ulaganje u stoku. Uvijek poslušni Bryan je sa svojih 100 funti vojne uštedevine kupio osam krava i tri telića koje je potom ostavio kod mog pradjeda i prabake dok je tražio prikladan komad zemlje. Nakon rata je u Keniju stizalo sve više i više doseljenika na temelju ugovora kojima se zemlja dodjeljivala bivšim vojnicima. Moj otac i njegov brat Stan željeli su ojačati svoj poslovni položaj prije nego što dođe konkurencija. Bryan i Stan su se služili pametnim ratarskim metodama, sijali su u povoljno vrijeme te su smišljali metode za očuvanje usjeva. Međutim, stvari nisu išle posve po planu. U vrijeme žetve njihovu je zemlju zahvatio požar. Bryan se ponovno morao zaposliti kod

jednog od svojih ujaka, ovaj put kao lovac bivola radi njihove kože. Ellen je još jednom izrazila svoje neodobravanje te je ovaj put poduzela odlučne korake. Uvjerena da je Bryanu potreban dodatni odgoj, poslala ga je u Južnu Afriku.

Bryan je zapravo svojevoljno sudjelovao u tome. Naime, Ellen je u sklopu svojih obrazovnih napora već ranije poslala njegovog brata Stana u Južnu Afriku, a on je pak Bryanu slao priče o prilično lijepim i slobodnim ženama. I tako je tamo moj otac upoznao Marjorie Webb, vitku ženu besprijekornog ponašanja. Opčarala ga je čim su se upoznali. On se zaljubio u njezinu prirodnu ljepotu i njezine plave uvojke. A osjećaj je bio obostran: Marjorie je svojim prijateljicama rekla da se radi o ljubavi na prvi pogled. Kada je njegov boravak u Južnoj Africi došao kraju, Marjorie i Bryan su bili toliko zaljubljeni da su se – na zaprepaštenje njezinih roditelja – željeli i vjenčati. Njezin otac se osobito protivio Aggettinom klanu. Njihove članove je smatrao nekulturnima, nepristojnima i naprasitima. Nije želio da njegova kći provede ostatak svog života u “najtamnijoj Africi”. Iako mu se Bryan sviđao – on se svima sviđao – mislio je da on nije “dovoljno dobar” za njegovu dragocjenu kćer. Ipak, bio je lukav i znao je da će odbacivanje njihove molbe dovesti do njemu nepoželjnih učinaka. Stoga je kupio Marjorie kartu za Keniju kako bi mu radila društvo na njegovom povratnom putovanju i tijekom dva mjeseca iskusila tamošnji život.

Marjorie se nije razočarala Kenijom. Naprotiv, zaljubila se u nju. Oduševila ju je veličanstvena ljepota i velika raznolikost te zemlje. Vratila se u Južnu Afriku još odlučnija nego prije u svojoj nakani da se uda za Bryana. A kakvu je tek životnu svrhu podarila mom ocu! Pokretan ljubavlju, tijekom sljedeće dvije godine Bryan je radio više nego ikada prije. Na kraju je kupio 770 hektara zemlje blizu Gilgila. Na posjedu je izgradio kuću od kamena i cedrovoga drveta sa svoje zemlje, napravio pilanu te osnovao malu tvrtku za preradu drveta. Pun nade u budućnost, imanju je dao ime L'Esperance. Kada su do Dicka Webba stigle vijesti o Bryanovim uspjesima, shvatio je da više neće moći zadržati svoju kćer.

Dvije godine nakon njihovog prvog susreta Marjorie je uz velik osjećaj neizvjesnosti krenula parobrodom iz luke u East Londonu kako bi se ponovno pridružila Bryanu. Čim ga je vidjela na pristaništu u Mombasi kako nervozno pregledava lica na palubi, shvatila je da je donijela ispravnu odluku. Svjesni da će provesti čitav život zajedno, njihovo putovanje u unutrašnjost je bilo čarobno. Ono ju je podsjetilo na sva čuda Kenije. Marjorie nikada nije zaboravila dolazak na imanje, miris cedrovog ulja koji je prožimao predivno namještene i ulaštene sobe koje je moj otac izgradio i namjestio za nju.

Vjenčanje je bilo radosna proslava. Članovi ogromnoga Aggettinoga klana doputovali su iz svih krajeva, a zabava je trajala nekoliko dana. Marjorie je odmah primila dobrodošlicu u samo srce obitelji. Čak je i Ellen za to dala (gotovo) potpuni pristanak. Marjorie se lijepo skrasila na imanju. Bila je nadarena umjetnica i kućanica, stoga je kući počela dodavati neke ženske detalje. Također je uzgajala vrt koji je sljedećih godina postao jedan od najljepših u tom području. Marjorie je bila ljubazna domaćica. Uskoro su ona i Bryan pozivali u goste članove obitelji i prijatelje. Tako se imanje ispunilo životom i smijehom. Godine 1930., godinu dana nakon vjenčanja, postala je majka. Prvo sinu Peteru, a osamnaest mjeseci kasnije i kćeri Sheili. Tri godine kasnije, u lipnju 1934. godine, rodila sam se ja. Naša mlađa sestra Betty je stigla četiri godine nakon mene. Do tada je moj otac već kraj Gilgila izgradio kuću za svoju majku Ellen koju smo mi djeca zvali baka Chart. Osam kilometara od naše kuće je izgradio novu kuću i za svoga tek pridošlog punca i punicu, djeda i baku Webb. Oni su odlučili da žele sudjelovati u životima svojih unuka pa su doselili iz Južne Afrike. Naša obitelj je tako postala potpuna.

Gotovo trideset godina nakon odlaska iz Eastern Capea neki od poznatih članova toga pionirskog pothvata su već bili preminuli – među njima i praujak Will te pradjed i prabaka Aggett. Iako sam bila premlada kada su oni bili stari ili umrli da bi ih se osobno sjećala, osjećam vječnu zahvalnost njihovom duhu i od-

Afrčka ljubavna priča

lučnosti te žrtvama koje su podnijeli kako bi osigurali budućnost sljedećih naraštaja svoje obitelji. Zahvaljujući njima, moja neposredna obitelj je bila dovoljno sigurna da pusti svoje korijene u ovoj zemlji i stekne moćan osjećaj pripadanja.